

**УДК: 351.82:628.4.032**  
**DOI: 10.31673/2786-7412.2025.031602**

**Олександр ІГНАТЕНКО**

доктор наук з державного управління, доцент,  
професор кафедри публічного управління та адміністрування  
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ  
ORCID ID: 0000-0001-9088-5794  
e-mail: apignat@ukr.net

**Oleksandr IGNATENKO**

Doctor of Sciences in Public administration, Associate Professor,  
Professor of the Department of management and administration  
State University of Information and Communication Technologies, Kyiv  
ORCID ID: 0000-0001-9088-5794  
e-mail: apignat@ukr.net

**РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ  
НАДАННЯ ПОСЛУГ УПРАВЛІННЯ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ**

**DEVELOPMENT OF PUBLIC MANAGEMENT MECHANISMS FOR  
THE PROVISION OF HOUSEHOLD WASTE MANAGEMENT SERVICES**

**Анотація.** Представлена стаття виконана на актуальну тематику щодо удосконалення правил надання послуг управління побутовими відходами, які надаються в територіальних громадах, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про управління відходами». Метою наукового пошуку було виявлення проблемних аспектів надання послуг з управління побутовими відходами, вироблення пропозиції й з удосконалення надання основних операцій управління відходами: збирання, перевезення, відновлення та видалення побутових відходів. Під час напрацювань пропозицій щодо удосконалення механізму надання послуг з управління відходами були напрацьовані основні вимоги до типових договорів, що є складовими правил надання цих послуг та підготовлено пропозиції з удосконалення положень типових договорів з прав та обов'язків Споживачів та Виконавців послуги з управління побутовими відходами. Розглянуто аспекти надання послуги з урахуванням наступних схем: контейнерна схема; безконтейнерна схема; пункт роздільного збирання (в тому числі мобільний); за заявкою. Також враховано аспекти надання послуг для різних видів побутових відходів: змішані та або роздільно зібрані відходи (папера, картон; скло; пластик; деревина; текстиль; метал; упаковка; біовідходи, у т.ч. відходи від зелених насаджень; відходи електричного та електронного обладнання; відходи батарей та акумуляторів; небезпечні відходи у складі побутових); великогабаритні; ремонтні. В статті запропоновано визначення основних вимог діяльності адміністраторів надання послуг у

відповідності до базового закону та удосконалення питань тарифоутворення діяльності Адміністратора.

**Ключові слова:** побутові відходи; управління побутовими відходами; послуга управління побутовими відходами; типовий договір; публічний договір; виконавець послуг, механізми публічного управління.

**Abstract.** The presented article is written on a topical topic regarding the improvement of the rules for the provision of household waste management services provided in territorial communities, in connection with the adoption of the Law of Ukraine «On Waste Management». The purpose of the scientific research was to identify problematic aspects of the provision of household waste management services, to develop a proposal and to improve the provision of basic waste management operations: collection, transportation, recovery and disposal of household waste. During the development of proposals for improving the mechanism for the provision of waste management services, the main requirements for standard contracts were developed, which are components of the rules for the provision of these services, and proposals were prepared to improve the provisions of standard contracts on the rights and obligations of Consumers and Providers of household waste management services. The aspects of the provision of the service were considered, taking into account the following schemes: container scheme; container-free scheme; separate collection point (including mobile); upon application. The aspects of providing services for various types of household waste are also taken into account: mixed and or separately collected waste (paper, cardboard; glass; plastic; wood; textiles; metal; packaging; biowaste, including waste from green spaces; waste from electrical and electronic equipment; waste from batteries and accumulators; hazardous waste as part of household waste); bulky waste; repair waste. The article proposes to determine the main requirements for the activities of administrators for providing services in accordance with the basic law and to improve the issues of tariff setting for the activities of the Administrator.

**Key words:** household waste; household waste management; household waste management service; standard contract; public contract; service provider, public management mechanisms.

**Постановка проблеми.** Верховною Радою України 20.06.2022 задля реформування сфери управління відходами прийнято Закон України «Про управління відходами», який набере чинності 09.07.2023 [1]. Новий Закон запроваджує європейську термінологію; уточнює питання власності відходів; удосконалює інституціональні повноваження; впроваджує міжнародний досвід до управління побутовими відходами; запроваджує стратегічне планування в цій сфері на різних рівнях публічного управління; встановлює Розширену відповідальність виробника; удосконалює управління небезпечними відходами; врегульовує питання діяльності ліцензійної та дозвільних систем; встановлює інформаційне забезпечення у сфері управління відходами; підвищує контроль та відповідальність суб'єктів у цій сфері.

У зв'язку з цим постала необхідність приведення у відповідність до нового закону підзаконні акти. Серед таких актів – Правила надання послуг поводження з відходами, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.12.2008 №1070 [2]. Що і було зроблено шляхом розроблення та затвердження нових Правил надання послуги з управління побутовими відходами та типових договорів про надання послуги з управління побутовими відходами. Серед таких актів – Правила надання послуг поводження з відходами, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2023 р. № 835 [3].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанням удосконалення правил надання послуг поводження з побутовим відходами присвячували свою увагу дослідники Міщенко В. С., Виговська Г. П., Маковецька Ю. М., Омельяненко Т. Л. в своїх роботах [4], [5] щодо національних аспектів публічного регулювання. Серед іноземних дослідників стосовно питань, що розглядаються, слід відмітити роботи Thanos Ioannou et al [6] та TravenL., Kegalj I., Šebelja I. [7].

Серед невирішених проблем слід відмітити необхідність приведення правил надання послуг поводження з побутовими відходами до вимог нового закону.

**Метою** представленого дослідження є удосконалення механізму надання суб'єктами господарювання незалежно від форми їх власності послуг з управління побутовими відходами у територіальних громадах.

**Виклад основного матеріалу.** Послуга з управління побутовими відходами є комунальною послугою і надається відповідно до законодавства про управління відходами та житлово-комунальні послуги, цих правил, та з урахуванням регіональних та місцевих планів управління відходами та правил благоустрою населеного пункту. До складу послуги з управління побутовими відходами входять операції із збирання, перевезення, відновлення та видалення побутових відходів, а також діяльність, пов'язана з організацією роботи системи управління побутовими відходами, що здійснюється виконавцем послуги з управління побутовими відходами.

Суб'єкти господарювання, які здійснюють збирання та перевезення побутових відходів, визначаються органами місцевого самоврядування на конкурсних засадах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Виконавчий орган місцевої ради на конкурсних засадах може визначити декількох суб'єктів господарювання, які здійснюють господарську діяльність із збирання та перевезення побутових відходів, на території територіальної громади за територіальним принципом та/або за видами побутових відходів (змішані, великогабаритні, ремонтні, небезпечні).

Суб'єкти господарювання, які здійснюють відновлення та видалення побутових відходів, визначаються органами місцевого самоврядування відповідно до регіонального та місцевих планів управління відходами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Виконавцем послуги з управління побутовими відходами є суб'єкт господарювання, який здійснює збирання та перевезення побутових відходів у встановленому законодавством порядку, або адміністратор послуги з управління побутовими відходами.

Виконавець послуги з управління побутовими відходами укладає договори з суб'єктами господарювання, які здійснюють відновлення та видалення побутових відходів. Якщо виконавцем послуги з управління побутовими відходами є адміністратор, він також укладає договори з суб'єктами господарювання, які здійснюють збирання та перевезення побутових відходів.

Виконавець послуги з управління побутовими відходами укладає договори із споживачами послуги відповідно до Типових договорів про надання послуг з управління побутовими відходами.

Наразі потребує розвиток положень щодо споживання послуги з управління побутовими відходами.

Так, при застосуванні норм споживання послуги з управління побутовими відходами для визначення кількості осіб у приміщенні, які фактично користуються послугою з управління побутовими відходами, власник/наймач приміщення письмово повідомляє виконавця послуги з управління побутовими відходами, при цьому кількість осіб у приміщенні, які фактично користуються такою послугою, не може бути меншою від:

для домогосподарств: зареєстрованих у приміщенні або кількості житлових кімнат у квартирі, визначених виконавцем послуги з управління побутовими відходами, якщо власник/наймач житлових приміщень не надав інформацію про кількість зареєстрованих осіб, або одна особа у випадку якщо у житловому приміщенні не зареєстровано жодної особи;

для інших джерел утворення побутових відходів: розрахункової одиниці, що визначається на підставі норм споживання послуги з управління побутовими відходами (одне місце в готелі, гуртожитку та ін., 1 кв.м торгівельної та складської площі, вокзалів, автостоянок, пляжів та ін.; одне відвідування для поліклінік тощо).

У разі, якщо кількість осіб у житловому приміщенні багатоквартирного будинку, які фактично користуються послугою з управління побутовими відходами, не відповідає кількості осіб, що зареєстровані у цьому приміщенні, то виконавець послуги з управління побутовими відходами може прийняти рішення щодо встановлення фактичної кількості осіб (споживачів) та проведення відповідних нарахунків у відповідності до неї. Для цього виконавець послуги з управління побутовими відходами може скласти акт у довільній формі, який підписується не менш як двома співвласниками цього багатоквартирного будинку. Про складення цього акта виконавець послуги з управління побутовими відходами повідомляє власника (власників) житлового приміщення рекомендованим листом».

Також, слід передбачити, що Споживач має право на неоплату вартості послуг за період тимчасової відсутності в житловому приміщенні (іншому об'єкті нерухомого майна) споживача та інших осіб понад 30 календарних днів за умови надання виконавцю заяви та документального підтвердження (зокрема, довідки з місця тимчасового проживання, роботи, лікування, навчання, проходження військової служби (у тому числі отримані в іноземній державі), відбування покарання тощо, іншого документа, що підтверджує право на виїзд з України чи в'їзд в Україну у відповідний період часу) в електронній або паперовій формі відповідно до умов договору.

У такому випадку споживач має поінформувати виконавця про тимчасову відсутність в житловому приміщенні (іншому об'єкті нерухомого майна) споживача та інших осіб понад 30 календарних днів; якщо період відсутності споживача та інших осіб перевищує шість місяців, споживач для реалізації права на неоплату вартості послуг у місячний строк з моменту закінчення кожного шестимісячного періоду зобов'язаний надавати виконавцю оновлену заяву з відповідними підтвердними документами в електронній або паперовій формі.

Виконавець зобов'язаний здійснювати перерахування розміру нарахованої плати за послуги та/або ненарахування її для споживача протягом періоду тимчасової відсутності в житловому приміщенні (іншому об'єкті нерухомого майна) споживача та інших осіб за умови отримання заяви та документального підтвердження відповідно до умов договору.

Обсяг надання послуг розраховується на підставі норм, затверджених органом місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Одиницею виміру обсягу наданих послуг з управління побутовими відходами є кілограм, тонна, кубічний метр або літр. Одиниця виміру обсягу надання послуг з управління з побутовими відходами встановлюється органом місцевого самоврядування.

Під час укладання договору про надання послуг:

1) сторони узгоджують графік їх надання виходячи з потреби споживача, норм надання та якості послуг;

2) виконавець послуг на вимогу споживача зобов'язаний пред'явити:

- ❧ правила надання послуг;
- ❧ графік збирання та перевезення відходів;
- ❧ тарифи на надання послуг;
- ❧ інформацію про пільги, передбачені законодавчими актами для окремих категорій населення.

В рамках удосконалення цих правил необхідно оновити типові договори, необхідність яких визначена відповідно до Закону України «Про житлово-комунальні послуги» [8]. Зокрема, необхідно оновити 4 їх види: індивідуальний договір, колективний договір, договір індивідуального споживача та договір колективного споживача. Типові договори мають бути оновлені з урахуванням статей 630, 631 та 632 Цивільного кодексу України [9]. Разом з тим, індивідуальний договір має ще бути відповідно до цього закону ще й публічним, і оновлятися з урахуванням статей 633, 634, 641 та 642 Цивільного кодексу України [9].

У цих договорах потрібно передбачити наступні положення:

- ❧ право Споживача на неоплату вартості послуг за період тимчасової відсутності в житловому приміщенні (іншому об'єкті нерухомого майна) споживача та інших осіб понад 30 календарних днів за умови надання виконавцю заяви та документального підтвердження (зокрема, довідки з місця тимчасового проживання, роботи, лікування, навчання, проходження військової служби (у тому числі отримані в іноземній державі), відбування покарання тощо, іншого документа, що підтверджує право на виїзд з

України чи в'їзд в Україну у відповідний період часу) в електронній або паперовій формі відповідно до умов договору;

сз обов'язок Споживача інформувати виконавця про тимчасову відсутність в житловому приміщенні (іншому об'єкті нерухомого майна) споживача та інших осіб понад 30 календарних днів; якщо період відсутності споживача та інших осіб перевищує шість місяців, споживач для реалізації права на неоплату вартості послуг у місячний строк з моменту закінчення кожного шестимісячного періоду зобов'язаний надавати виконавцю оновлену заяву з відповідними підтвердними документами в електронній або паперовій формі;

сз обов'язок Виконавця здійснювати перерахування розміру нарахованої плати за послуги та/або ненарахування її для споживача протягом періоду тимчасової відсутності в житловому приміщенні (іншому об'єкті нерухомого майна) споживача та інших осіб за умови отримання заяви та документального підтвердження відповідно до умов договору».

Відповідно до Закону України «Про управління відходами» органи місцевого самоврядування забезпечують управління побутовими відходами згідно з правилами благоустрою населеного пункту, регіональними та місцевими планами управління відходами та забезпечують кожному утворювачу побутових відходів надання послуги з управління побутовими відходами.

Територіальні громади є власниками відходів, переданих їх утворювачами або попередніми власниками до систем управління побутовими відходами. Перехід права власності на відходи до інших суб'єктів здійснюється на підставі договору між органом місцевого самоврядування та суб'єктом господарювання у сфері управління відходами або між суб'єктами господарювання у сфері управління відходами. Організації розширеної відповідальності виробника є власниками відходів, прийнятих, зібраних або отриманих в інший спосіб у результаті діяльності такої організації.

Збирання та перевезення побутових відходів здійснюються спеціально обладнаними для цього транспортними засобами.

Послуга з управління для різних видів побутових відходів може надаватися за такими схемами:

- сз контейнерна схема – система, що передбачає регулярне (за графіком) перевезення побутових відходів, зібраних в контейнери, на об'єкти відновлення чи видалення;
- сз безконтейнерна – система, що передбачає регулярне (за графіком) перевезення побутових відходів, зібраних в ємкості, які не є контейнерами, на об'єкти відновлення чи видалення;
- сз пункти роздільного збирання побутових відходів (в тому числі мобільні – оснащені транспортними засобами);
- сз за заявкою.

Для забезпечення надання послуг з управління відходами житлові масиви і внутрішньодворові території, дороги загального користування, зупинки громадського транспорту та інші об'єкти благоустрою населених пунктів, а також

місця проведення масових заходів обладнуються контейнерними майданчиками для роздільного збирання побутових відходів, урнами для збирання побутових відходів.

Організація роздільного збирання побутових відходів здійснюється виконавчими органами органів місцевого самоврядування згідно з методикою роздільного збирання побутових відходів, яка затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства.

Великогабаритні, ремонтні, небезпечні відходи, відходи зелених насаджень збираються окремо від інших побутових відходів.

Для сприяння відновленню відходів забезпечується їх роздільне збирання. Змішування відходів з іншими відходами чи матеріалами, якщо такі дії ускладнюють операції з відновлення, забороняється.

Управління побутовими відходами, на які поширюється розширена відповідальність виробника, здійснюється з урахуванням вимог статей 10, 30 і 35 Закону України «Про управління відходами».

Органи місцевого самоврядування можуть створювати пункти роздільного збирання побутових відходів. Кількість, розташування, а також спосіб організації діяльності пунктів роздільного збирання побутових відходів та джерела фінансування витрат на здійснення роздільного збирання побутових відходів у пунктах роздільного збирання побутових відходів у межах територіальної громади визначаються місцевим планом управління відходами. Роздільно зібрані відходи, призначені для підготовки до повторного використання та рециклінгу, не можуть видалятися шляхом спалювання чи в інший спосіб, крім відходів, що утворюються внаслідок сортування або інших операцій з оброблення роздільно зібраних відходів та відходів, непридатних до повторного використання та рециклінгу.

З метою забезпечення оброблення небезпечних відходів у складі побутових відходів відповідно до вимог Закону України «Про управління відходами», та уникнення забруднення інших видів побутових відходів органи місцевого самоврядування та організації розширеної відповідальності виробників забезпечують встановлення окремих контейнерів, призначених для небезпечних відходів.

Маркування зібраних небезпечних відходів у складі побутових відходів здійснюється суб'єктом господарювання у сфері управління відходами після їх збирання.

Небезпечні речовини, суміші та складові (компоненти) видаляються з відходів до або у процесі відновлення.

Регулювання відносин, пов'язаних з управлінням відходами, що містять метали чи їх сплави, вироби з металу, здійснюється згідно з Законом України «Про управління відходами» з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про металобрухт» [10].

Плата за надані послуги нараховується щомісяця відповідно до умов договору і тарифів, що формуються відповідно до Порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Плата виконавцю за індивідуальним договором та

договором з індивідуальним споживачем про надання послуги з управління побутовими відходами складається з плати за послугу та плати за абонентське обслуговування, що вносяться споживачем виконавцю щомісяця однією сумою в порядку та розмірах відповідно до умов договору. Оплата послуг здійснюється не пізніше 20 числа місяця, що настає за розрахунковим періодом.

У платіжному документі передбачаються графи для зазначення даних про:

- œ об'єм побутових відходів (окремо для змішаних та роздільно зібраних відходів, включаючи відходи паперу, картону, скла, пластику, деревини, текстилю, металу, упаковки, біовідходи, відходи електричного та електронного обладнання, відходи батарей та акумуляторів, небезпечні відходи у складі побутових, великогабаритних та ремонтних відходів);
- œ тарифи на надання послуг;
- œ плату за абонентське обслуговування (за індивідуальним договором та договором з індивідуальним споживачем про надання послуг з управління побутовими відходами);
- œ суму, що підлягає сплаті.

У разі прийняття органом місцевого самоврядування рішення про зміну тарифів на послуги виконавець у строк, що не перевищує 15 днів з дати введення їх у дію, повідомляє про це споживачам з посиланням на рішення відповідного органу шляхом розміщення на офіційному веб-сайті виконавця послуг.

У разі надання відповідно до законодавчих актів окремим громадянам пільг плата за послуги вноситься на підставі поданих виконавцю документів, що підтверджують право на пільги та їх розмір.

Критерієм якості послуг з управління побутовими відходами є дотримання графіка збирання та перевезення побутових відходів, дотримання правил надання послуг з управління з побутовими відходами та інших вимог законодавства.

У територіальних громадах з чисельністю населення понад 500 тисяч осіб рішенням міської, сільської, селищної ради визначається адміністратор послуги з управління побутовими відходами.

Адміністратором послуги з управління побутовими відходами визначається виключно комунальне підприємство.

У рамках співробітництва територіальних громад органи місцевого самоврядування можуть прийняти рішення про визначення єдиного адміністратора послуги з управління побутовими відходами для декількох територіальних громад.

Адміністратор послуги з управління побутовими відходами не може здійснювати іншу діяльність, крім діяльності, пов'язаної з адмініструванням послуги з управління побутовими відходами.

Адміністратор послуги з управління побутовими відходами:

- 1) забезпечує функціонування муніципальної системи управління побутовими відходами;
- 2) укладає за дорученням органу місцевого самоврядування договори із суб'єктами господарювання на виконання окремих операцій з управління побутовими відходами;

3) укладає договори із споживачами про надання послуги з управління побутовими відходами;

4) створює єдину інформаційну базу споживачів для здійснення нарахувань за надану послугу з управління побутовими відходами, обліку стану оплати та заборгованості;

5) проводить претензійно-позовну роботу з боржниками та інформаційні заходи щодо дотримання споживачами вимог нормативних документів у сфері управління побутовими відходами;

6) проводить розрахунок середньозваженого тарифу і подає його у встановленому порядку до органу місцевого самоврядування.

Однак, потребує врегулювання питання тарифоутворення послуги з управління побутовими відходами є середньозваженим тарифом, що формується на основі тарифів на збирання, перевезення, відновлення та видалення побутових відходів. Водночас до тарифу включають, лише витрати на адміністрування послуги з управління побутовими відходами. Такий стан не дозволяє Адміністратору послуги з управління побутовими відходами мати кошти на розвиток підприємства.

**Висновки і пропозиції.** Результатами здійсненого дослідження є напрацювання пропозицій задля удосконалення механізму надання суб'єктами господарювання незалежно від форми їх власності послуг з управління побутовими відходами у територіальних громадах.

Щодо майбутніх досліджень у найближчій перспективі зусилля слід направити на удосконалення процедури тарифоутворення послуги з управління побутовими відходами побутових відходів.

#### **ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА**

1. Про управління відходами : Закон України від 20 червня 2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.
2. Про затвердження правил надання послуг з поводження з відходами : постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2008 р. № 1070. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070-2008-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження правил надання послуги з управління побутовими відходами та типових договорів про надання послуги з управління побутовими відходами : постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2023 р. № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2023-%D0%BF#Text>.
4. Міщенко В. С., Маковецька Ю. М., Омеляненко Т. Л. Інституціональний розвиток сфери поводження з відходами в Україні: на шляху європейської інтеграції. Київ : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2013. 192 с.

5. Міщенко В. С., Виговська Г. П., Маковецька Ю. М., Омеляненко Т. Л. Удосконалення системи управління відходами в Україні в контексті європейського досвіду. Київ : Лазурит-Поліграф, 2012. 120 с.
6. Ioannou T., et al. The «A2UFood Training Kit»: Participatory Workshops to Minimize Food Loss and Waste. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. № 4. P. 2446. DOI: 10.3390/su14042446.
7. Traven L., Kegalj I., Šebelja I. Management of municipal solid waste in Croatia: Analysis of current practices with performance benchmarking against other European Union member states. *Waste Management & Research: The Journal for a Sustainable Circular Economy*. 2018. Vol. 36. № 8. P. 663–669. DOI: 10.1177/0734242X18789058.
8. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 9 листопада 2017 р. № 2189-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>.
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 листопада 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
10. Про металобрухт : Закон України від 5 травня 1999 р. № 619-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/619-14#Text>.

#### REFERENCES

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, June 20). *On Waste Management: Law of Ukraine No. 2320-IX*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2008, December 10). *On Approval of the Rules for the Provision of Waste Management Services: Resolution No. 1070*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070-2008-%D0%BF#Text>
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023, August 8). *On Approval of the Rules for the Provision of Municipal Waste Management Services and Standard Contracts for the Provision of Municipal Waste Management Services: Resolution No. 835*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2023-%D0%BF#Text>
4. Mishchenko, V. S., Makovetska, Yu. M., & Omelianenko, T. L. (2013). *Institutional Development of the Waste Management Sector in Ukraine: On the Path of European Integration*. Kyiv: Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine.
5. Mishchenko, V. S., Vyhovska, H. P., Makovetska, Yu. M., & Omelianenko, T. L. (2012). *Improvement of the Waste Management System in Ukraine in the Context of European Experience*. Kyiv: Lazuryt-Polygraph.
6. Ioannou, T., et al. (2022). The «A2UFood Training Kit»: Participatory Workshops to Minimize Food Loss and Waste. *Sustainability*, 14(4), 2446. <https://doi.org/10.3390/su14042446>

7. Traven, L., Kegalj, I., & Šebelja, I. (2018). Management of municipal solid waste in Croatia: Analysis of current practices with performance benchmarking against other European Union member states. *Waste Management & Research: The Journal for a Sustainable Circular Economy*, 36(8), 663–669. <https://doi.org/10.1177/0734242X18789058>
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, November 9). *On Housing and Communal Services: Law of Ukraine No. 2189-VIII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003, November 16). *Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 435-IV*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (1999, May 5). *On Scrap Metal: Law of Ukraine № 619-XIV*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/619-14#Text>